

Češka, Josef

[Dějiny světa. Svazek II. Z ruského originálu, který vyšel v Moskvě r. 1955, přeložili J. Burian, dr. A. Erhart, K. Hošek a dr. R. Hošek, L. Myška, M. Puklová, dr. Z. Zlatuška a S. Žaža]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1961, vol. 10, iss. E6, pp. [235]-240

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109042>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

RECENZE A REFERÁTY

Dějiny světa, Svazek II. Z ruského originálu, který vyšel v Moskvě r. 1955, přeložili J. Burian, dr. A. Erhart, K. Hošek a dr. R. Hošek, L. Myška, M. Puklová, dr. Z. Zlatuška a S. Žaža. SNPL Praha 1959. Stran 908 + 40 map + 22 obrazových příloh. Cena váz. výtisku Kčs 94,—.

Asi rok poté, co vyšel v českém znění první svazek sovětských Dějin světa (srov. recenzi ve SPFFBU, E5, 1960, str. 125—129), objevil se na našem knižním trhu statný svazek druhý, rozsahem ještě objemnější a opět velmi pěkně vypravený. Obsahuje dějiny posledního tisíciletí starověku, kdy vznikalo stále více otrokářských států a velkých otrokářských říší, až se posléze vytvořil skoro souvislý pás civilizovaných zemí od Pyrenejského poloostrova až po Čínu. Proto se Dějiny světa neomezují jen na dějiny světa antického, do jehož rámce by byly vloženy některé kapitoly o historii ostatních starověkých kmenů a národů, nýbrž všem starověkým civilizacím je tu věnováno místa asi stejně. Druhý svazek Dějin světa podává tedy českému čtenáři historii otrokářského řádu v celé její šíři i se všemi jejími zvláštnostmi, jež byly jiné např. v římské říši a jiné v krajinách Dálného východu.

Celé dílo je rozděleno do pěti částí. První část (str. 15—183) podává výklad o rozvoji otrokářských výrobních vztahů v Přední Asii a ve Středomoří v době od vzniku říše perské až do jejího pádu. V druhé části (str. 185—448) se pojednává o celých dějinách helénistických, do jejichž rámce jsou zasazeny i dějiny republikánského Říma. Třetí část (str. 449—588) obsahuje dějiny národů a států ve východní a jižní Asii od poloviny I. tisíciletí př. n. l. až do 4. stol. n. l. Čtvrtá část (str. 589—719) je věnována především římské říši za rozkvětu principátu a těm starověkým oblastem, které ji obklopovaly. A posléze pátá část (str. 721—819) rozebírá průběh pozvolného pádu otrokářského řádu, opět především se zřením k dějinám římské říše. Na konci knihy je pak chronologická tabulka (str. 823—831), seznam literatury a pramenů (str. 833—858), rejstříky (859—890) a seznamy příloh (str. 891—893).

Ačkoli jsme výše řekli, že je v této knize věnováno všem starověkým zemím stejně místa, může se přesto na první pohled zdát, že jsou tu dějiny starověké Indie, Číny a ostatních zemí Dálného východu poněkud odsunuty do pozadí, neboť se jich týká jen třetí část knihy. Avšak vzhledem k tomu, že tamější dějiny starověku nejsou ještě zdaleka tak probádány jako dějiny Řecka, helénistických států a říše římské a že si tamější civilizace uchovávaly velmi dlouho svou posoupnou souvislost, přičemž ani hospodářský a sociální vývoj tam nebyl tak bouřlivý jako ve Středomoří, můžeme říci, že je třetí část obsahující téměř 140 stránek, vcelku svým rozsahem přiměřená. Otrokářské společnosti v Indii, v Číně i v oblastech k těmto starověkým centrům přilehlé měly také své specifické rysy, a proto je zcela oprávněné, že se o nich pojednává v jedné samostatné části, a snad můžeme právem říci, že se právě v ní otevírá českému čtenáři pohled na historický vývoj u nás nannoze skoro neznámý. Proto lze pokládat třetí část druhého svazku Dějin světa a ty kapitoly z ostatních částí, ve kterých se líčí dějiny neřímských oblastí v Přední a Střední Asii, za největší přínos naší historické literatury; a jestliže se oněmi vzdálenými zeměmi nebudu v jednotlivostech zabývat, není to projev menší vážnosti k jejich staré historii, nýbrž jen výsledek mého jiného odborného zaměření.

Hlavní přínos druhého svazku Dějin světa v těch kapitolách, které se týkají dějin vcelku dosti dobře známých, spočívá ve výkladu o dějinách hospodářských a sociálních. Ty se popisují ve svém celkovém vývoji, takže se např. těsně před Alexandrovým tažením do Asie podává zevrubný přehled toho, v jakém stavu byla tehdy perská říše. Jen tak lze totiž správně vysvětlit Alexandrovy úspěchy, na první pohled úžasné, a porozumět dalšímu vývoji helénistických monarchií. Z toho hlediska je také zcela správné, že se o římské expanzi na Východě píše v rámci dějin helénistického světa, neboť tyto výboje se chápou jako výsledek vnitřní krize helénismu.

Avšak poněkud udivuje malá pozornost, které se tu dostává říši Seleukovců, jejímuž stavu je věnováno na str. 303 jen 16 řádků, a to se ještě nevhodně píše o situaci, která vyplynula až z válek s Římem, tj. o situaci v II. a I. stol. př. n. l. Až teprve na str. 307—309 se dočteme podrobnější údaje o předoasijských poměrech ve III. stol. př. n. l.

Úspěchy, kterých Římané dosáhli na úkor helénistických států, se vysvětlují především podporou tamějších zámožných vrstev. Takto je např. vysvětlován i odkaz pergamského království Římu s odůvodněním, že vládnoucí třída stanula v Pergamu tvářív v tvář lidovému povstání a mohla se spoléhat jen na vojenskou pomoc Říma (str. 320). Boj politických stran v Římě v I. stol. př. n. l. se chápe jako zápas o formu, jak zabránit otrokům v dalších povstáních a jak zabezpečit zájmy otrokářů (str. 368). „Pax Romana“ pak neznamenal mír mezi utlačovateli a utlačovanými, nýbrž pouze mír mezi římskými dobyvateli a vládnoucími vrstvami jednotlivých provincií. A také krize otrokářského řádu nebyla jen zjevem středomořským, nýbrž jako byli kolóni v římské říši, byli anázáti v Arménii, keche a pin-keche v Číně apod. V zemích, kde bylo otrokářství na nižším stupni a kde se stále udržovali ve výrobě v hojně míře občini, jak tomu bylo např. v říši sásánovské, probíhal ovšem rozklad otrokářských vztahů pomaleji než v říši římské.

To, že se o dějinách politických a kulturních pojednává v knize až za výkladem o dějinách hospodářských a sociálních, je zcela ve shodě se zásadami historického materialismu. Avšak poněkud zaráží, že se politické dějiny místy až příliš odbývají. A tu můžeme říci, že po vyjití druhého svazku Dějin světa nebyly v tomto směru nijak antikvovány např. Maškinovy Dějiny starověkého Říma. Také nelze schválit takový postup, že se píše o kultuře dřívě, než je ukončen výklad o politických událostech. Tak se např. domnívám, že se mělo o helénistické kultuře psát až po vylíčení celých dějin helénistických monarchií a republikánského Říma, neboť tak by nemohlo dojít k tomu, že se na straně 334 píše o Polybiově přátelství s kroužkem Scipiona Africana, ale až na str. 392 se čtenář může dovědět, že jde o Scipiona Aemiliana. Ten, kdo by starověké dějiny před čtením této knihy vůbec neznal, musil by se při četbě stránky 334 domnívat, že se tam píše o vítězi nad Hannibalem, neboť prvá zmínka o jeho mladším jmenovci je teprve na straně 341.

O celkové koncepci knihy můžeme konstatovat, že je přes větší počet autorů (celkem 15: Blavatská, Deopik, Ďjakonov, Iljin, Kallistov, Kudrjavcev, Pavlovská, Štěpuginová, Struve, Ševelenko, Štajermanová, Utčenko, Vorobjov, Zeljin a Zubov) jednotná, ale totéž nelze říci o slohu. Některé partie jsou totiž psány svěže a poutavě, jiné suchopárně. Pro odborníka je také s nevýhodou, že Dějiny světa neuvádějí, odkud je který citát z pramenů, a proto si tu ani překladatelé nemohli většinou svá slova zkontrolovat podle původního znění. Kdyby měl český překlad věrně vystihnout např. na str. 620 slova císaře Tiberia, nečetli bychom tam, že „ovce je třeba stříhat, a ne zařezávat“, poněvadž u Suetonia (Tib. 32,2) je sloveso „deglubere“, a to neznamenal zařezávat, nýbrž dřít s někoho kůži. Na str. 784 je sice citace, ale takováto: „Lukianos (nebo jiný autor ze II. stol., jehož dílo je připisováno Lukianovi) se kromě Alanů zmiňuje...“ Nebylo by divu, kdyby si čtenář po přečtení těchto slov myslil, že je Lukianovo autorství všech jeho spisů sporné. Jde tu, mimochodem, o Lukianův spis Toxaris, o jehož pravosti lze sotva pochybovat.

V politických dějinách leckdy autoři zapomínají zmínit se aspoň několika slovy o osudu některých nejvýznamnějších osobností. Tak se např. na str. 220 praví, že byl v posledních letech Alexandrový vlády jeho chiliarchem (a také zvlášť důvěrným přítelem) Hefaistion, ale na str. 222, kde se pojednává o poměrech po Alexandrově smrti, bude čtenář jeho jméno marně hledat. Stručné upozornění na to, že zemřel r. 324 př. n. l., by zde obsahu jistě prospělo. Mimoto na str. 222 postrádáme jakoukoli zmínku o Kraterovi. Na str. 388 se pak píše o sňatku Antonia s Octavianovou sestrou Octavií, a u toho výkladu jsou v závorce připojena slova: „Fulvia byla

v té době již mrtva“; ale předtím se o Fulvii vůbec nemluví. Také na str. 386 by nebylo na škodu vysvětlení, že byl Lepidus velitelem jízdy (magister equitum) za života Caesarova, jenž byl diktátorem. O smrti Alkibiadové se pak na str. 60 píše tak, jako by byl zavražděn ještě před koncem války peloponnéské.

Za sporné musíme pokládat některé formulace. Např. u Leukter nebylo spartské vojsko tak rozdrveno, jak se píše na str. 74, nýbrž padlo tam jen mnoho plnoprávných spartských občanů. A jak lze prohlásit thébské vítězství u Mantineje za skvělé (tamtéž), když se hned poté konstatuje, že Thébané „tohoto vítězství nemohli využít pro neobyčejně velké ztráty“? — Na str. 88 se pak dočítáme, že jsou věnovány v Herodotově díle „I. a III. knihy (sic!) dějinám Asýrie, Babylónu a Persie“, což ovšem není docela pravda, poněvadž exkurs asyrský, o kterém se sice Herodotos několikrát zmiňuje, v jeho díle nenajdeme; zato autor té partie zapomněl poznamenat, že psal Herodotos také o dějinách lydských. — Římská diktatura nebyla zaváděna na půl roku (str. 128), nýbrž maximálně na půl roku. Také o římských spojencích nelze psát, že byli do římské armády najímání (tamtéž). — Na str. 293 se píše, že po první válce punské vypuklo v Karthagu povstání žoldnérů a otroků, kdežto na str. 294 čteme, že se ho spolu s deklasovanými žoldněři zúčastnilo místní porobené obyvatelstvo, kterému byly ke konci války uloženy nepříměšené daně. Přitom se ovšem otroci a porobené místní obyvatelstvo neztotožňují (srov. str. 289). — Nepřesnou formulaci najdeme také na str. 299, kde se praví: „Syrakusy padly... a Sicílie se znovu stala římskou“. — Jako doklad pro tvrzení, že bývala válečná kořist římského vojevůdce obrovská, se uvádí na str. 345 triumf Aemilia Paula, v němž byly podle Plutarcha dopravovány do Říma cennosti po celé tři dny. Ale to byla kořist Říma, a nikoli vojevůdce; vždyť se o Aemiliu Paulovi dokonce tvrdilo, že si z celé kořisti ponechal pouze knihovnu makedonského krále. — To, že za války Římanů s Mithridatem poklesla cena otroka z 500 denárů na pouhé 4 denáry, nelze zevšobecnovat (str. 374). Podle Plutarcha (Lucull. 14) se za tu cenu prodávali zajatci přímo ve vojenském táboře. — Zákaz propustit na svobodu více než sto otroků jednoho pána, vydaný za Augusta (str. 595), se ovšem vztahoval jen na závěti. — Na str. 610 se píše o tvorbě Ovidiově tak, jako by psal své „Umění milovati“ až po *Metamorfosách*. — Nevhodně se také mluví (na str. 369) o Římu jako o koloniální mocnosti.

Problematické jsou i některé důvody, které se uvádějí na str. 327 při výkladu o připojení Egypta k římské říši. Zejména si nedovedu představit, jak by mohla usilovat o nastolení římského panství v Egyptě tamější dvorská šlechta. To, že měla příjmy z královské pokladny, musila přece se změnou dvora ztratit. Ne docela správné je také tvrzení, že se stal Egypt r. 30 př. n. l. římskou provincií; stal se totiž, přesně řečeno, Augustovým dominiem. — Je také možno zcela bez výhrad uznat, že by v Egyptě stáli kněží vždy na straně Ptolemaů a helénizované šlechty (str. 306)? Fr. Lexa (*Veřejný život ve starověkém Egyptě*, I, Praha 1955, str. 160—171) byl jiného mínění. — Augustus je někdy líčen příliš „cum ira“. Tak např. na str. 605 čteme o jeho stálé přetvářce a o tom, že „minutu (sic!) před svou smrtí sám nazval svůj život komedií“. Podle Suetonia (Aug. 99) se Augustus vskutku ptal svých přátel, zda dobře zahrál hru života (*mimum vitae*), ale přitom zřejmě nepoukazoval na svou přetvářku, nýbrž měl nepochybně na mysli stoickou představu o tom, že každý člověk má hrát dobře úlohu, do které ho osud postavil. — Oblibu Aeneida lze také sotva vysvětlit jen tak, že výrazně ztělesnila ideologii vládnoucích vrstev Říma a Itálie (str. 609). — O Tacitovi se píše na str. 655 tato slova: „V očích nepříteli bohatého Italika, který přišel hledat štěstí do hlavního města světa, zosobňoval lakomý, nemravný boháč onu utiskující moc peněz, která ho přivedla na žebráckou hůl, učinila z nezávislého hospodáře klienta, který zakouší za patronovy milodary tisícové ponižení.“ Myslím, že je toto tvrzení o člověku, který dosáhl i konsulátu, hodně neuvážené.

Nejasně nebo chybně jsou v knize definovány některé instituce. Tak si např. těžko někdo učiní správnou představu o agnatech jen ze slov na str. 119, a na téže straně budeme marně

hledat vysvětlení, proč a v jakém počtu byli v Římě ve 2. polovině V. stol. a v 1. polovině IV. stol. př. n. l. voleni místo konsulů vojenští tribunové s konsulskou mocí. Také prytaneion (str. 51) nebyl název každé skupiny 50 athénských občanů zvolených do rady (búló) z jedné fýly; byl to název úřední budovy („radnice“). Kromě toho není správný názor (str. 801), že by byl ve IV. stol. n. l. křesťanem (Christianus = vyznavač Kristův) jen ten, kdo byl pokřtěn. Blížejšího vysvětlení by ostatně potřeboval i termín „episkop dlja vněšních del“ (= biskup pro vnější věci) vztahující se na Constantina I. Překladatel to pochopil — a není divu — jako „biskup pro zahraniční věci“ (str. 801), ačkoli Eusebios (vita Constantini IV 24) měl svými slovy „episkopos tón ektos“ na myslí věci mimo církev, tj. Constantinus se mu jevil jakýmsi biskupem pro pohany v římské říši.

Leckde postrádáme bližší vysvětlení některých faktů. Na str. 108 není např. uvedeno, že musil Dionysios I. uzavřít r. 405 př. n. l. s Karthagiány mír pro Syrakusy nepříznivý. Na str. 225 se při výkladu o tom, že se Antigonos a jeho syn Demetrios prohlásili za krále, nepoznamenává, že si přitom osobovali nárok na vládu v celé někdejší Alexandrově říši. Na str. 801 pak hledáme marně mezi vojenskými hodnostmi za římského dominátu velitele zvané comites.

Tu a tam je i leckterá jasná věcná chyba. Ptolemaios I. se nejmenoval Lagos (str. 223 a 227), nýbrž Lagú, tj. Lagúv syn. Erythrejské moře nebylo ve starověku dnešní Rudé moře, jak čteme na str. 627, nýbrž dnešní Arabské moře; Rudé moře mělo totiž ve starověku název Sinus Arabicus. — Macrinus nebyl syn Septimia Severa, jak vyplývá ze slov na str. 730. — Theodosius I. nebyl jediným vládcem římské říše tři roky (str. 812), nýbrž pouze jeden rok.

Za nesprávná — anebo spíše nevhodně volená — lze také pokládat slova, která jsou na str. 278 o tzv. nové attické komedii. Dovídáme se z nich, že byli její autoři nedůslední ve svých názorech na společnost, neboť hned říkali, že jsou mnozí otroci lepší než lidé svobodní, že jsou ušlechtilí i mnozí lidé neřecké národnosti a že má i žena právo na pozornost a lásku, hned zase uváděli, že je prospěšné, jsou-li otroci nesvorní a že je žena nutným zlem. To je ovšem zkeslené, poněvadž, i když nedbáme, že je naše znalost nové attické komedie většinou troskovitá, ony zdánlivé nedůslednosti závisí na tom, kdo ve hře právě mluvil.

Některé chybné formulace nebo nepřesnosti spadají také na vrub překladatelů. Na str. 39 má být místo „zajali... 2000 otroků“ správně „zmocnili se... 2000 otroků“. — Ve větě na str. 91, ve které čteme, že se do athénské divadla vešlo 17 000 diváků, je dodatek: „tj. asi polovina všeho athénské obyvatelstva“; ten však má správně znít: „asi polovina všeho athénské občanstva“. — Lokalizování Rafie „nedaleko ústí Dely“ (str. 308) má správně znít „nedaleko od vstupu do Dely“. Ruský výraz „lunnyj mesjac“ není měsíc „lunární“ (str. 333), nýbrž synodický. — Na str. 384 čteme o spiknutí proti Caesarovi, „kterého se zúčastnili jak představitelé staré aristokracie, tak i někteří jeho stoupenci“. To ovšem nedává dobrý smysl. Podle ruského originálu má tu totiž být místo slov „jeho stoupenci“ správně „caesarovi“; a když už chtěl překladatel nějak ten termín opsat, měl raději uvést „jeho bývalí stoupenci“. Za vhodné také nepokládám předkládat latinské slovo „honestiores“ termínem „vysoce vážení lidé“ (str. 731, 732, 734) a psát o „blaženém“ Hieronymovi (str. 814) místo o „svatém“.

Chybně je přeložena tato věta na str. 642: „Kolóni se dělili na dvě kategorie: na smluvní pachtýře, k nimž patřili i velcí nájemci, kteří sami vykořisťovali práci otroků a pachtýřů, po celé generace usazených na půdě velkých vlastníků.“ Správně má ta věta znít: „Kolóni se dělili na dvě kategorie: na smluvní pachtýře, k nimž patřili i velcí nájemci, kteří sami vykořisťovali práci otroků, a na pachtýře po celé generace usazené na půdě velkých vlastníků.“ Také věta na str. 655 „O nejbližších nástupcích Augustových a Domitianových sice podává (Tacitus) vražednou charakteristiku...“ má znít přesně takto: „O nejbližších nástupcích Augustových a o Domitianovi sice podává zdrcující charakteristiku...“ Obraz za stranou 592 není z domu Liviova, nýbrž Liviova. Na str. 524, 20. řádek, má pak být místo „Kolem“ správně „Koncem“.

Nejedna chyba je i ve vlastních jménech a v různých jiných názvech. Jeden z vůdců Sparta-cova povstání se nejmenoval Eunomaius (str. 365, 367), ale Oinomaos, spartský tyran, jenž se zmocnil vlády r. 210 př. n. l., se správně jmenoval Machanidas, a nikoli Machanides (str. 306), a jméno jednoho z významných thébských politiků se píše Pelopidas, a nikoli Peloppidas (str. 73). Chybný je také tvar Pilát pontský (str. 661) místo Pontius Pilatus anebo — jak je v rejstříku — Pontios Pilatos. Město na Euboji se jmenovalo Eretria, jak je uvedeno na mapkách, a nikoli Eritria, jak čteme na str. 31, 35, 59 a 60. V Egyptě pak bylo město Syena, a nikoli Siena (str. 330). Spartacovi stoupenci se drželi nejdéle u města Thurií, a nikoli u města „Furia“ (sic! — str. 368). Boudikka byla žena (srov. str. 622), a nikoli muž, jak by vyplývalo ze slov na str. 645, kde čteme o „Boudikkově povstání“. Na str. 777, kde čteme o Tyru, nemůže běžet o Tyros, jak je vyznačeno i v rejstříku, nýbrž o město Tyras; správně tam tedy má být „v Tyře“.

Z termínů jsou chybně uvedeni „gezati“ (str. 139) místo „gaesati“, a nezvyklý je i tvar „legiový tribun“ (str. 732). S podivem též čteme o Vergiliově „Bukolice“ (str. 608) místo o Bukolikách a o Horatiových „epištolách“ (str. 609), a Ovidiovy Fasti jsou označovány na str. 608 jako „poema“. Není mi také zřejmé, proč dávali překladatelé přednost tvaru „Judští“ (str. 20, 324 aj.) před běžným slovem Židé. K nedůslednostem pak patří to, že pod obrázkem za stránkou 336 a na straně 338 čteme o Afrodítě Miloské, ačkoli se v knize jinak píše o ostrově Melu (str. 63).

Překladatelům činilo misty potíže také skloňování některých vlastních jmen. Vytýkám tu aspoň tyto chybné tvary: genitiv Papremisu (str. 196) místo Papremiu, Lacharese (str. 226) místa Lachara, Lausu (str. 280) místo Lau, Panionu (str. 311) místo Paneia, Rososu (str. 601) místo Rhosu, Ktesifonu (str. 676) místo Ktesifontu, instrumentál Amasisem (str. 194) místo Amasiem, Dynamou (str. 689) místo Dynamidou a „bohem podsvětí Plutem“ (str. 692) místo Plutonem. Také dativ od jména Numa Pompilius nemůže znít Numu Pompiliovi (str. 116). Divný je i genitiv plurálu „laou“ od nominativu „laoi“ (str. 249, 306, 413, 419).

Překladatelé se všude vyhýbali — patrně na popud redakce — koncovce -ii za samohláskou (a -ji tu psát asi nechtěli), takže píší, že se to či ono stalo v Alexandrei, v Achai, na Euboi, v Heraklei, v Iudai, v Poteidai apod., ale na str. 737 je najednou „s Blemmy“. V knize se také píší leckde názvy různých říší a spolků zbytečně s velkým počátečním písmenem. Náš čtenář v tom musí arci vidět označení úřední, takže např. na str. 48 může být v rozpacích, zda je či není Athénský spolek totožný s Delským spolkem. Velmi často také překladatelé nesklonují vlastní jména ve spojení s nějakým substantivem, např. „u ostrova Andros“ (str. 266), „arabskému městu Gerrha“ (str. 309), „u mysu Eknomos“ (str. 341), „u ostrovů Arginus“ (str. 60) apod. Zato sklouňují nevhodně hodnost dux ve výrazu „titul . . . duca (vůdce) Římanů“ (str. 736). Je také zajímavé, že se v knize píše o denariech (str. 342, 374) místo o denárech, ale na str. 597 je místo „aerarium“ nevhodně „erár“. Překvapuje také nominativ a akuzativ „jugery“ (např. str. 370) místo jugera. Ne dost šťastně je tvořeno slovo Zářečí (str. 192, 193, 207); správněji by mělo být Záříčí (jako Meziříčí, pořící apod.).

Překladatelé se bohužel nevyvarovali ani některých hrubých chyb, jichž nejvíce nalezneme v kapitole XX. a XXI. Dovídáme se tam, že prý si Octavianus ponechal titul císaře (str. 597) a že se začal nazývat „Císař Caesar Augustus . . .“ (str. 598), ba dokonce prý mu byl udělen „titul tzv. velkého císaře“ (str. 597). Na prvních dvou uvedených místech měl překladatel ponechat termín „imperator“ (podobná chyba je i na str. 736), kdežto ve větě uvedené na místě třetím neporozuměl slovům „bol'šoj imperij“, což je latinské „imperium maius“, tj. „větší imperium“ neboli „vyšší velitelská moc“, a přidal si k tomu nesprávně ještě slovo „titul“. Korunu všemu pak nasadil, když píše o právu „dorimském“ (str. 651) místo předřímském, a když uvádí mezi různými proctvými „tzv. oraculy civil“ (str. 661) místo „věšty Sibyl“.

A co máme říci o transkripci místních jmen? Je v nich mnoho nedůsledností umožněných namnoze novými Pravidly českého pravopisu. Hned tu vidíme Medii, Britannii, Helladu, Pannonii,

Gallii apod., hned Babylónii, Itálii, Galii, Panonii apod., a vedle krajiny zvané Susiana je tu město Suzy (sic!) Jako kuriozitu uvedu tento příklad. Až do nedávna se u nás psalo podle staré řečtiny Kimmeriové, ale v duchu nových Pravidel tu má být jen jedno „m“. Přitom překladatel (nebo redakce) šel na str. 144 ještě dále a podřídil novým našim Pravidlům i samu klasickou řečtinu, neboť píše Kimerikos a Kimerioi.

Pokud jde o mapy, můžeme schválně ty, na kterých jsou názvy psané latinsky, ale v těch mapách, na kterých jsou názvy zčeštěně, je ve psaní jmen — zejména latinských — často až zmatek. Zvláště v tomto směru „vyniká“ mapa za stránkou 704. V ní je spousta rusismů (Avlerkové, Brevkové, Gamaxobiové, Geniochové, Chavkové, Nagarnavalové, Letto-litevské kmeny, Sarmatové carští), nedůsledností (Cadurcové, Vasconové, Vocontiové, Tauriscové apod. proti Kallaikové, Katurigové, Keltikové, Vindelikové apod., a také Skordiscové) a chyb (Sarmatové Hyppofagové a Dahové místo Dákové). Podle toho můžeme soudit, že se některé mapy tiskly, aniž byly dány k posouzení odborníkům.

Souhrnně pak lze o druhém svazku Dějin světa říci tato závěrečná slova: Je to kniha pro naše historiky i pro všechny zájemce o všeobecné dějiny velmi významná a cenná, neboť každý v ní může nalézt základní poučení o růstu výrobních sil, o vývoji výrobních vztahů a také o hlavních rysech historie kterékoli země v posledním tisíciletí starověku. Od výkladu o dějinách politických jsme si sice před přečtením této knihy leckde více slibovali, ale náhradou za to se nám dostalo vylíčení vývoje i těch oblastí, které byly u nás do nedávna většinou zcela opomíjeny.

Josef Česku

Siegfried Gollub, Endbronzezeitliche Gräber in Mittel- und Oberschlesien. Ein Beitrag zur Gliederung der Lausitzer Kultur. Rudolf Habelt Verlag, Bonn 1960. 115 stran + 76 kreslených tabulek (včetně 10 náleзовých mapek).

Je až s podivem, že ve slovanské archeologické literatuře dosud není větší soubornější práce o lužické kultuře ve Slezsku, nepočítáme-li ovšem monografii Zd. Durczewského o hornoslezsko-malopolské skupině lužické kultury. A musíme konstatovat, že nová větší práce s touto tematikou vyšla opět z pera německého autora, navazujícího vědomě na starší německé práce H. Segerovy, M. Jahnovy, na R. Glasera, G. Raschkeho aj. Autor S. Gollub se zaměřil ve své knize na oblast horního, částečně i středního Slezska, v časovém úseku V. per. bronzové doby. Středoslezská oblast je vzata v potaz jen okrajově, autor tu povětšinou těží ze své starší práce (1940) o této části Slezska. Úzké zaměření na hornoslezská popelnicová pole je dáno především materiálovým fondem, který měl pisatel k dispozici, totiž nálezy z několika lužických pohřebišť, prokopaných v době nacistické éry (1940—1943). Nemáme tedy co činiti se soubornou prací v pravém slova smyslu.

Vzpoměli jsme již, že práce buduje na poměrně starším materiálovém fondu, jehož náleзовé okolnosti nejsou vždy plně podchyceny. Dodáváme ještě, že oč méně je v pojednáních přihlédnuto k novým v úvahu přicházejícím výzkumům ve Slezsku, tím více budou mít polští archeologové příležitosti k prověření vlastních Gollubových závěrů. Tyto závěry ostatně nejsou bez zajímavosti ani pro české oblasti lužické kultury.

Rozvržení Gollubovy knihy je asi následující: Po stručném pojednání o hrobových stavbách a pohřebním ritu následuje obšírný typologický rozbor keramiky a bronzových předmětů, dále stanovení dvou územních skupin lužické kultury v horním Slezsku, relativně-chronologické výsledky a konečně dvě kapitoly o vztazích jmenované oblasti k sousedním zemím. Ve druhé části knihy je uveden seznam použité literatury, abecední seznam nalezišť, seznam lokalit k náleзовým mapkám a na 40 stran popisů archeologického pramenného materiálu z 25 pohřebišť, abecedně seřazených (s velmi stručnými údaji, bez uvedení místa uložení, s odkazy na tabulky).

Nehodláme se zastavovat blíže u poměrně dlouhých morfologických rozborů keramiky, které